

STUDĒJOŠO DZĪVES KVALITĀTES PAŠNOVĒRTĒJUMS LATGALES REĢIONĀ

Self-assessment of Students' Life Quality in Latgales Region

Iveta Mietule
Rēzeknes Augstskola

Abstract. *The study of the scientific literature concerning the concept of quality of life makes it possible to draw conclusions on this concept positioning in different sub-sectors of science, the convergence with its concept of standard of living as well as various approaches to quality of life in quantitative and qualitative evaluation. The author entirely supports the scientific opinion, which emphasises the subjective evaluation of quality of life, i.e., quality of life is subjectively expressed in the form of individual's satisfaction with life in general. It consists of certain elements that are important to the individual or affect his quality of life. The aim of the research is to analyse the students' understanding and interpretation of the concept 'quality of life', as well as gather and interpret the respondents' subjective evaluation of quality of life. Students are the basis of this study. General elements characterising students' quality of life are available education services, disposable income, health care, cultural and entertainment events, sense of 'belonging' to a family, acquaintances and friends. The author's initial assumptions regarding the fact that most respondents would express dissatisfaction with certain elements of quality of life and quality of life in general, were not confirmed by the study.*

Keywords: *dzīves kvalitāte, pakalpojumu pieejamība, subjektīvais vērtējums, piederība, apmierinātība.*

Ievads *Introduction*

Pētījumi par dzīves kvalitātes teorētiskajiem aspektiem un novērtēšanā pielietojamiem indikatoriem ir guvuši plašu rezonansi pasaules zinātniskajos un praktiskajos pētījumos. Dzīves kvalitātes koncepta pirmsākumi tā „modernajā formā” ir meklējami ASV, kur prezidents L.Džonsons 1964.gadā savā runā uzsvēra, ka sasniegumi sociālo mērķu īstenošanā „nav mērāmi ar uzkrājumiem banku kontos; tos var mērīt tikai ar to, cik kvalitatīvu dzīvi cilvēki dzīvo” (Šķestere, 2012).

No Latvijā pēdējos gados tapušajiem fundamentālajiem pētījumiem var atzīmēt divus, kas sniedz kompleksu apkopojumu par dzīves kvalitātes konceptu. Monogrāfijā (Lavriņenko, 2010) ir plaši apkopota koncepta – dzīves līmenis rašanās un evolūcija ekonomiskās teorijas atziņās. Laime, apmierinātība ar dzīvi, labsajūta, pašrealizācija, izvēles brīvība, objektīvā funkcionēšana, fiziskais stāvoklis, veselības stāvoklis, psihiskā veselība, labklājība, papildījums, zems bezdarba līmenis, psiholoģiskā labsajūta, jēgpilna eksistence. Šie un vēl daudzi citi jēdzieni, tiek izmantoti, lai raksturotu dzīves kvalitāti (Šķestere, 2012).

Savukārt, A.Pridāne savā disertācijā uzskatāmi atspoguļo koncepta - dzīves kvalitāte pozicionēšanos dažādās zinātnes nozarēs. Šī raksta autore sava pētījuma ietvaros norobežojas no dzīves kvalitātes teorētisko aspektu izpētes, kas ir uzskatāmi sniegti augstāk minētajos pētījumos. Turklāt jāatzīmē, ka jēdzienam dzīves kvalitāte ir ievērojams skaits definīciju zinātniskajā literatūrā. Konkrēta ekonomiskā jēdziena vai parādības būtiskumu sabiedrībā pamato tā rezonanse valsts politikas dokumentos, kas Latvijā aktualizējās Nacionālās attīstības plānā 2007.- 2013.gadam, kas definēja, ka dzīves kvalitāte ir komplekss sociāls, ekonomisks, politisks jēdziens, kas aptver plašu valsts iedzīvotāju dzīves apstākļu kopumu. To raksturo gan indivīdam pieejamais patēriņa līmenis, gan sociālo pakalpojumu klāsts un kvalitāte, ka arī iespēja iegūt izglītību, dzīvot ilgu un veselīgu mūžu, piedalīties valsts politiskajā dzīvē. Latvijas nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013.gadam noteica sekojošas komponentes, kas raksturo dzīves kvalitāti: materiālā labklājība, stabils darbs un pietiekams atalgojums, izglītības līmenis, veselības stāvoklis, mājokļa kvalitāte, infrastruktūra, vides kvalitāte, kultūrvide un kultūrvēsturiskais mantojums. Latvijas nacionālais attīstības plānā 2014. – 2020.gadam ir secināts, ka dzīves kvalitātes indekss Latvijā (kopš mērījumu uzsākšanas 2003. gadā) savu maksimumu sasniedza 2007. gadā, bet mazāko rādītāju jau divus gadus vēlāk 2009. gadā, turklāt būtisks faktors ir iedzīvotāju skaita izmaiņas, jo kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 309 tūkstošiem jeb 13% un vidējais ienākums uz vienu mājsaimniecību Latvijā ir starp zemākajiem Eiropas Savienībā, iedzīvotāju veselības kvalitāte ir zema, nepietiekamā apjomā notiek iedzīvotāju pārkvalificēšanās atbilstoši darba pieejamībai – darbaroku trūkst, tomēr bezdarbs nesamazinās.

Viens no globālā mērogā populārākajiem pētījumiem jau kopš 1990.g. ir Apvienoto Nāciju Attīstības programmas analītiskais ikgadējais izdevums Human Development Report, kurš nosaka pasaules valstu iedzīvotāju dzīves līmeni un arī ranžē valstis pēc šī parametra. Tautas attīstības indekss (*The Human Development Index*) ir komplekss rādītājs, kas ietver trīs komponentes:

- cilvēka fizisko eksistenci un veselību – prognozējamais dzīves ilgums attiecīgajā gadā dzimušajiem bērniem;
- iedzīvotāju izglītības un zināšanu līmeni – divu parametru kombinācija: pieaugušo iedzīvotāju rakstpratības (lasīt/rakstīt prasmes) līmenis un visu līmeņu formāli izglītojamo cilvēku daudzums;
- iedzīvotāju materiālo līmeni – pēc pirktspējas paritātes pārrēķināts iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju.

Dzīves kvalitāte ir plašāks cilvēka darbības noteikumu komplekss un iekļauj dzīves līmeni, kā arī tādas komponentes, kas attiecas uz dzīvošanu ekoloģiskā vidē, sociālo labklājību, politisko klimatu, psiholoģisko komfortu (Myers, 1987). Būtībā dzīves kvalitāte ir cilvēka esamības nosacījumu objektīvi subjektīvais raksturojums, kas ir atkarīgs no paša cilvēka vajadzību attīstības, viņa subjektīvajiem priekšstatiem un savas dzīves vērtējuma.

Pētījuma mērķis - analizēt studējošo izpratni un interpretāciju jēdzienam „dzīves kvalitāte”, kā arī apkopot un interpretēt respondentu dzīves kvalitātes subjektīvo pašnovērtējumu.

Pētījuma objekts – studējošo dzīves kvalitātes objektīvi subjektīvais ovērtējums.

Pētījumā ir izmantotas vispārzinātniskās pētījumu metodes: informācijas analīze un sintēze, loģiski – konstruktīvā, monogrāfiskā, anketēšana, datu grupēšanas un grafiskās attēlošanas metodes.

Pētījuma praktiskās daļas izstrādei autore veica Rēzeknes Augstskolas Ekonomikas un vadības fakultātes studentu anketēšanu (58 respondenti).

Pētījuma rezultāti *Research results*

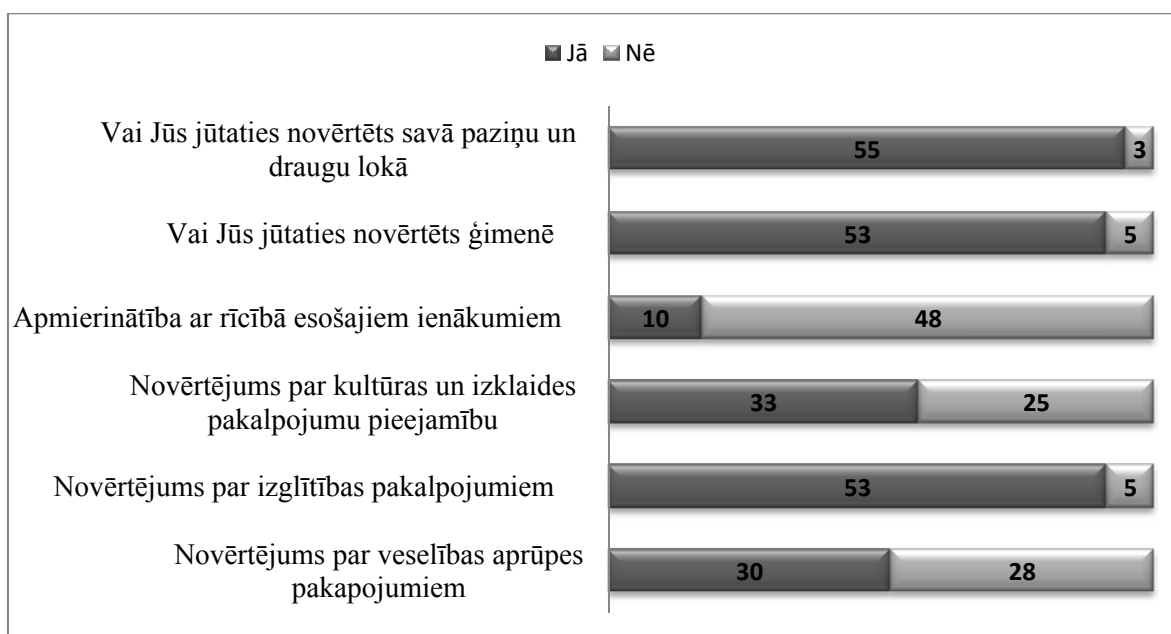
Zinātniskās literatūras izpēte par dzīves kvalitātes konceptu ļauj secināt par šī koncepta pozicionēšanos dažādās zinātnes apakšnozarēs, konvergenci ar dzīves līmeņa konceptu, dažādām pieejām dzīves kvalitātes kvantitatīvajam un kvalitatīvajam novērtējumam. Autore viennozīmīgi pievienojas zinātniskajam viedoklim, kas akcentē dzīves kvalitātes subjektīvo novērtējumu, t.i., dzīves kvalitāte subjektīvi izpaužas kā indivīda apmierinātība ar savu dzīvi kopumā. Šis kopums sastāv no noteiktiem elementiem, kas ir nozīmīgi indivīdam jeb ietekmē viņa dzīves kvalitāti. Viennozīmīgi dzīves kvalitātes subjektīvā novērtējuma elementi ir atšķirīgi dažādām indivīdu grupām. Šī raksta autore kā pētījuma bāzi izvēlējās Rēzeknes Augstskolas studentus vecumā no 19 līdz 23 gadiem, kas studē ekonomikas vai uzņēmējdarbības programmās. Pētījuma sākumposmā, lai noskaidrotu šīs indivīdu grupas viedokli par viņu dzīves kvalitāti raksturojošiem elementiem, tika organizēta „prāta vētra”, kuras rezultātā tika atlasīti kritēriji, ko potenciālie respondenti nosauca kā būtiskus viņu dzīves kvalitāti raksturojošus elementus. No izvēlētajiem elementiem pārsteidzoši bija studentu norāde par veselības aprūpes pieejamību kā būtisku dzīves kvalitāti raksturojošu elementu, kas var būt skaidrojams gan ar jaunās paaudzes iespējamām veselības problēmām, gan arī ar atrašanos ārpus savas dzīves vietas, līdz ar to arī ģimenes ārsta pieejamības. Pēc „prāta vētrā” iegūto rezultātu apkopošanas anketā tika iekļauti sekojoši jautājumi:

- Vai Jūs apmierina Jums pieejamā veselības aprūpe?
- Vai Jūs apmierina Jums pieejamie izglītības pakalpojumi?
- Vai Jūs apmierina Jums pieejamie kultūras un izklaides pakalpojumi?
- Vai Jūs apmierina Jūsu rīcībā esošie ienākumi?
- Vai Jūs jūtaties novērtēts ģimenē?
- Vai Jūs jūtaties novērtēts savā paziņu un draugu lokā.

Anketā tika iekļauti jautājumi, kas raksturo respondenta novērtējumu par konkrētā dzīves kvalitāti veidojošā elementa nozīmīgumu. Vispārīgai analīzei tika iekļauti jautājumi par respondentu dzimumu, nodarbošanos (strādā algotu darbu/nestrādā), kas varētu ietekmēt respondentu vērtējumu par rīcībā esošo

ienākumu pietiekamību. Anketā tika iekļauts jautājums par vispārējo novērtējumu indivīda dzīves kvalitātei kopumā. Aptauja tika veikta 2013.gada novembrī, t.i., laika posmā, kad Latvija un Latgales reģions ir pārdzīvojis ekonomisko krīzi un ir vērojama vispārējās ekonomiskās situācijas uzlabošanās, turklāt, respondenti studē reģionā, kur saskaņā ar Latvijas CSB datiem ir visaugstākais bezdarba līmenis, zemākās darba algas valsts un privātajā sektorā un zemākie mājsaimniecību ienākumi. Ņemot vērā objektīvo situāciju, šī pētījuma autore sākotnēji izvirzīja hipotētisko pieņēmumu: lielākā daļa (2/3) no respondentiem sniegs negatīvu vērtējumu par atsevišķiem dzīves kvalitāti veidojošiem komponentiem.

Aptaujā iegūto datu apstrāde un interpretācija (1.att.) ļauj secināt, ka vairāk nekā puse no respondentiem ir neapmierināti ar rīcībā esošo ienākumu līmeni (83%) un pieejamiem veselības aprūpes pakalpojumiem (48%).

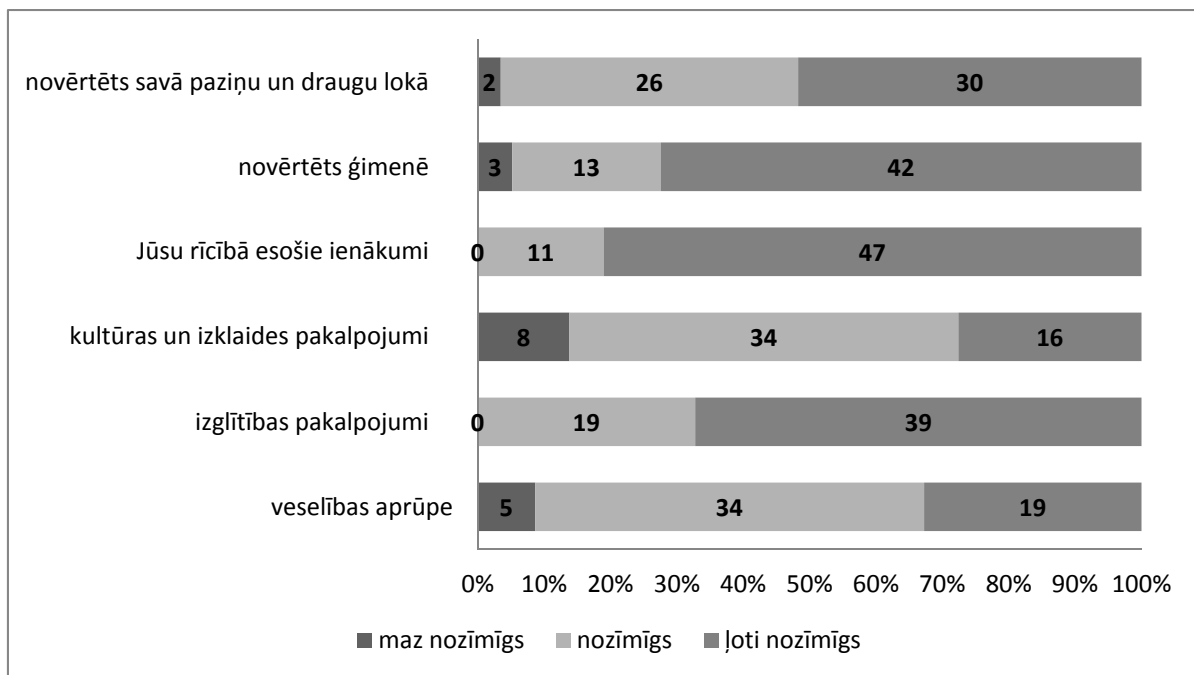

1.att. Respondentu novērtējuma struktūra atsevišķiem dzīves kvalitātes elementiem.
Figure 1 Respondents' evaluation structure regarding certain elements of quality of life

Lielākā daļa no respondentiem (91%) ir apmierināta ar pieejamiem izglītības pakalpojumiem. Tāpat gandrīz visi (91% un 95%) jūtas novērtēti ģimenē un paziņu un draugu lokā, kas ir būtisks dzīves kvalitātes sociālais aspekts.

2.attēlā ir apkopots sniegtais nozīmīguma novērtējums katram no dzīves kvalitāti raksturojošajiem elementiem. Kā ļoti nozīmīgus elementus lielākā daļa no respondentiem (2/3) norādīja:

- rīcībā esošos ienākumus
- izglītības pakalpojumu pieejamību;
- novērtējumu ģimenē.

2.att. Respondentu novērtējuma struktūra par atsevišķu dzīves kvalitātes elementu nozīmīgumu

Figure 2 Respondents' evaluation structure regarding the significance of certain elements of quality of life

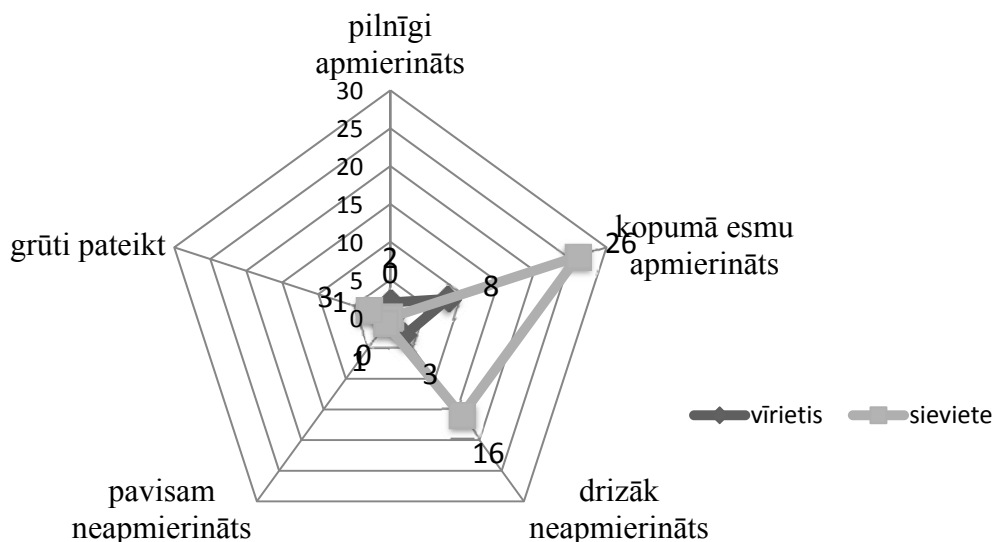
Jāatzīmē, ka gan izglītības pakalpojumu pieejamību, gan novērtējumu ģimenē vairākums respondentu sniedza pozitīvu arī subjektīvo vērtējumu.

Kā nozīmīgus elementus lielākā daļa respondentu norādīja arī veselības aprūpes pieejamību un kultūras un izklaides pasākumu pieejamību, kur subjektīvais vērtējums nav tik augsts.

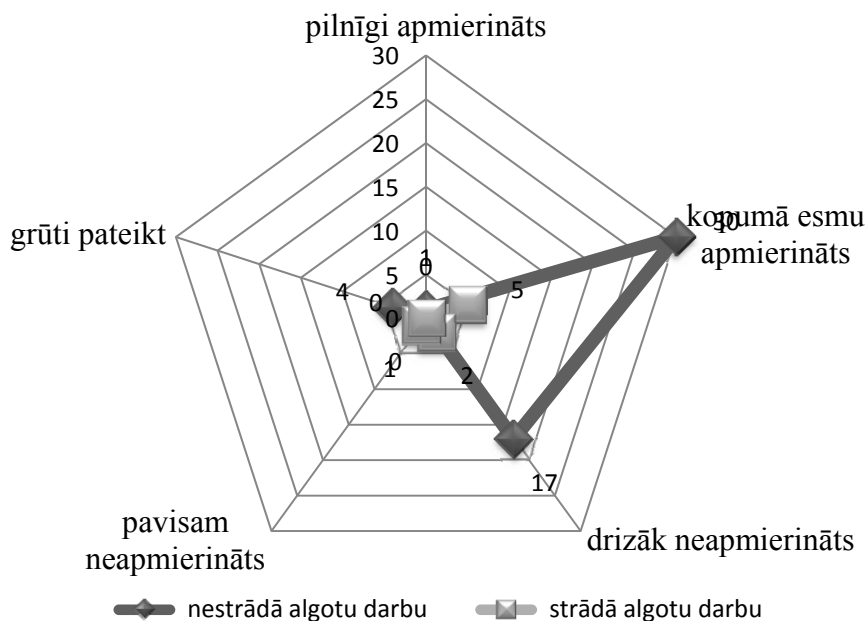
Sniegt kopējo savas pašreizējās dzīves kvalitātes novērtējumu bija iespēja pēc Likerta skalas principa ar iespējamām 5 atbilžu variantiem:

- augsta / esmu pilnībā apmierināts
- augsta/ kopumā esmu apmierināts
- vidēja/ esmu drīzāk neapmierināts
- zem vidējā/ pavisam neapmierināts
- grūti pateikt.

3.attēlā interpretēts sniegto atbilžu sadalījums pa dzimumiem. No iegūtajiem rezultātiem var secināt, ka 60 % no respondentiem ir pilnīgi vai kopumā apmierināti ar savu pašreizējo dzīves kvalitāti, kas noteikti vērtējams pozitīvi, turklāt, apmierināto sieviešu un vīriešu īpatsvars kopējā sieviešu un vīriešu skaitā ir līdzīgs. (65% un 72 %).

3.att. Respondentu sadalījums pēc savas pašreizējās dzīves kvalitāti subjektīvā novērtējuma un dzimuma
Figure 3 Respondents' grouping according to their present subjective evaluation on the quality of life and gender

4.att. Respondentu sadalījums pēc savas pašreizējās dzīves kvalitāti subjektīvā novērtējuma un nodarbošanās
Figure 4 Respondents' grouping according to the present subjective evaluation of quality of life and employment

Kā viens no respondentu kopu raksturojošiem rādītājiem tika uzdots jautājums par strādāšanu algotu darbu. Pēc datu apkopošanas var secināt, ka paralēli studijām dienas nodaļā strādā 13 % no respondentiem. Apstākļi, ka

students strādā algotu darbu, šo respondentu vērtējumu par dzīves kvalitāti var ietekmēt divējādi. Strādājot algotu darbu, esošo ienākumu pieaugums var pozitīvi ietekmēt dzīves kvalitātes pašnovērtējumu, savukārt, studiju un darba savienošana mazina brīvo laiku, kas savukārt var negatīvi ietekmēt respondentu subjektīvo vērtējumu par savu dzīves kvalitāti citos aspektos. 4.attēlā apkopotie dati parāda, ka to respondentu sniegtais vērtējums, kas strādā algotu darbu, strukturāli būtiski neatšķiras no tiem, kas nav darba attiecībās.

Secinājumi **Conclusions**

1. Zinātniskajos un lietišķajos pētījumos dzīves kvalitātes koncepts un tā elementi ir guvuši plašu rezonansi, savukārt, konkrētas sabiedrības kopas izpētei ir vēlams veidot/ atlasīt kritērijus, kas raksturo tieši šo kopu, ņemot vērā kopas indivīdu objektīvi subjektīvo viedokli par dzīves kvalitāti veidojošajiem elementiem.
2. Studentu, kas ir šī pētījuma bāze, dzīves kvalitāti raksturojošie vispārējie elementi ir rīcībā esošie ienākumi, pieejamie izglītības pakalpojumi, veselības aprūpe, kultūras un izklaides pasākumi, „piederības” sajūta ģimenei, paziņu un draugu lokam.
3. Respondenti sniedza dažāda nozīmīguma vērtējumu katram no dzīves kvalitāti raksturojošajiem elementiem; kā ļoti nozīmīgus vislielākais skaits respondentu norādīja – rīcībā esošie ienākumi, savukārt, kultūras un izklaide pasākumu pieejamību kā ļoti nozīmīgu norādīja tikai 27 %, kas liecina par respondentu lietišķo pieeju un, autoresprāt, vērtējams pozitīvi.
4. Iegūtie rezultāti neparāda būtiskas atšķirības sniegtajā dzīves kvalitātes vērtējumā respondentu sadalījumā pa dzimumiem, kā arī to studentu vidū, kas paralēli studijām strādā algotu darbu.
5. Autores sākotnēji izvirzītais hipotētiskais pieņēmums par to, ka lielākā daļa respondentu izteiks neapmierinātību ar atsevišķiem dzīves kvalitāti veidojošajiem elementiem un dzīves kvalitāti kopumā, nav apstiprinājies.

Summary

Studies on the theoretical aspects of the quality of life and indicators applicable in the evaluation have gained a great impact in global scientific and practical studies. The author of this study left the research on theoretical aspects of the quality of life aside. The significance of a particular economic concept or a phenomenon in the society is grounded by the resonance in the national policy documents. The author of this research wants to emphasise Latvian National Development Plan, which defines that quality of life is a complex social, economic and political concept that covers a wide range of inhabitants' living conditions in the country. The author entirely supports the scientific opinion, which emphasises the subjective evaluation of quality of life, i.e., quality of life is subjectively expressed in the form of individual's satisfaction with life in general. It consists of certain elements that are important to an individual or affect his quality of life. Clearly, the elements of subjective

evaluation of quality of life vary depending on the group of individuals. The author of this article as a basis of this research chose the students of Rezekne Higher Education Institution, who are 19-23 years old, studying economics or entrepreneurship. The aim of this research is to analyse students' understanding and interpretation of the concept 'quality of life', as well as to gather and interpret the respondents' subjective evaluation of quality of life.

The object of the research is objectively subjective evaluation of students' quality of life.

In this research the author used general scientific research methods: information analysis and synthesis, logically constructive, monographic, questionnaires, data grouping and graphical display techniques.

The author carried out a survey among the students of the Faculty of Economics and Management at Rezekne Higher Education Institution in order to work out the practical part of the research (58 respondents). Taking into account the objective situation, the author of this research initially put forward the hypothesis: the majority (2 / 3) of respondents will provide a negative evaluation concerning certain components of quality of life.

Summarising the findings the following significant conclusions can be drawn:

1. The concept 'quality of life' and its elements have been paid much attention in scientific and applied studies, in its turn, in order to investigate certain society groups, it is desirable to develop/select the criteria, which describe this particular group taking into consideration individuals' objectively subjective opinion of the group, concerning the key elements of quality of life.
2. Students are the basis of this study. General elements characterising students' quality of life are available education services, disposable income, health care, cultural and entertainment events, sense of 'belonging' to a family, acquaintances and friends.
3. The respondents provided varied evaluation on the importance of each of the elements characterising the quality of life, the overwhelming majority of respondents indicated disposable income as a crucial element, in its turn, only 27% marked availability of cultural and entertainment events as extremely important, basically it reflects the respondents' applied approach, which from the author's point of view can be considered as a positive aspect.
4. The results obtained do not show considerable differences in the respondents' evaluation on the quality of life according to their grouping by gender as well as among the students who are employed in parallel to their studies.
5. The hypothesis initially put forward by the author that the majority of the respondents would express dissatisfaction with certain key elements of quality of life and quality of life in general, was not confirmed by the study.

Literatūra Bibliography

1. *Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitātes indekss. (2006)* Stratēģiskās analīzes komisijas darba grupas atskaite. Retrieved from www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_598_Dzives_kval_indekss.pdf
2. *Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences 2007 -2008.* Rīga. Retrieved from <http://www.projekti.llu.lv/getfile.php?id=4444>
3. Lavriņenko, O. (2010). *Centrāleiropas un Austrumeiropas iedzīvotāju dzīves līmeņa veidošanās atšķirību pētīšana pa reģioniem.* Rēzekne. Latgales Kultūras centra izdevniecība
4. *Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam* Retrieved from Retrieved from http://www.nap.lv/images/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf

5. *LR Centrālā statistikas pārvalde*. Retrieved from <http://www.csb.gov.lv/>
6. *Noteikumi par Latvijas nacionālo attīstības plānu 2007-2013.gadam* Retrieved from <http://likumi.lv/doc.php?id=139505>
7. Myers, D. (1987). *Community-Relevant Measurement of Quality of Life*. Retrieved from www.sagepub.com/content/23/1/108.short
8. Pridāne, A. (2009) *Dzīves kvalitātes principa īstenošana mājturības izglītībā pamatskolā*. Retrieved from http://llufb.llu.lv/dissertation-summary/education/Aija_Pridane_Promocijas_darba_kopsavilkums_2009_LLU_TF.pdf
9. Šķestere, I. (2012) *Pētījuma par dzīves kvalitātes izvērtējuma metodēm un instrumentiem*. Retrieved from http://www.sif.lv/nodevumi/nodevumi/4881/petijums_dz_kvalit_1.pdf

PhD Iveta Mietule

Rezekne Higher Education Institution
E mail: mietule@inbox.lv
Tel.: +37129273350